

НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ УЖИВАННЯ ІМЕННИКІВ У ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ

Марія Ріпей

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: maria-kr@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6040-3539>

Проаналізовано нормативність функціонування у публікаціях газет «День», «Дзеркало тижня», «Експрес» іменників напруга, різниця, число, значення яких нечітко розмежовано в довідковій літературі. Запропоновано рекомендації щодо правильного вживання досліджуваних лексем. Аналіз словникових статей тлумачних, перекладних словників, словника синонімів, а також довідника зі слововживання, оснований на набутому редакторському досвіді, дав змогу виокремити значення досліджуваних лексем і до підібраних у газетних публікаціях прикладів їх уживання подати правильні відповідники.

Ключові слова: неправильне/правильне вживання, лексема, значення слова, словники, газетні публікації.

1. Постановка проблеми.

Проблема підвищення рівня мовної грамотності як друкованих, так і електронних засобів масової інформації – одна з актуальних. В оперативній роботі журналістів обмаль часу на пошуки відповідника у певному контексті, намагання першими подати матеріал «не залишає часу для вдумливого редагування»¹. Зважаючи на це, важливо звертати їхню увагу на мовленнєві неточності, що найчастіше зумовлені незнанням правильних відповідників, і подавати чіткі й обґрунтовані рекомендації щодо їх усунення. Адже журналістські матеріали повинні бути зразком для читачів, слухачів, глядачів «і у такий спосіб сприяти піднесенню культури мови суспільства»².

Ставимо за мету проаналізувати нормативність функціонування у публікаціях видань «День» (щоденна всеукраїнська газета суспільно-політичної тематики), «Дзеркало тижня» (український суспільно-політичний аналітичний тижневик),

¹ Мариненко, І. (2017), Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення, *Мова: класичне-модерне-постмодерне*, Київ, вип. 3, с. 233.

² Пономарів, О. (2017), Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телефірі, *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/125677/2017-05-10>

«Експрес» (всеукраїнська українськомовна газета) іменників *напруга*, *різниця*, *число*, значення яких нечітко розмежовано в довідковій літературі. Щодо правильності їх вживання у редакторській практиці виникають найбільші сумніви.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Мові засобів масової інформації з погляду відповідності нормам літературної мови присвятили свої дослідження С. Бирик, Т. Бондаренко, М. Волощак, С. Єрмоленко, А. Капелюшний, М. Навальна, М. Пентилюк, О. Пономарів, О. Сербенська, Н. Сологуб, Л. Струганець, О. Ленко, Л. Супрун, М. Яцимирська та ін. Науковці зазначають, що «друкована продукція повинна насамперед популяризувати національну мову, а отже, дотримуватися її норм та підвищувати рівень мовної культури населення»³. Бо «мова населення віддзеркалює мову журналістів»⁴. З огляду на це ЗМІ повинні дбати про усталення літературної норми.

3. Методологічна основа дослідження.

Застосовували описовий метод із залученням прийомів зовнішньої та внутрішньої інтерпретації, порівняльний метод – для визначення сукупності диференційних ознак, метод словникових дефініцій – для визначення значень досліджуваних слів, метод синтагматичного аналізу – для вивчення сполучуваності лексем, метод парадигматичного аналізу – для пошуку варіантів слів, метод суцільної вибірки – для добору мовного матеріалу.

4. Виклад основного матеріалу дослідження.

У газетних публікаціях часто читаємо лексему *напруга*, нормативність вживання якої викликає сумнів: *...знизити напругу в... суспільстві; ...ситуація тримає суспільство у стані цілковитої напруги...* («Дзеркало тижня», 30.06.2007); *Суперечка досягла найвищої напруги...* («Дзеркало тижня», 24.01.2007); *...політичну напругу в Україні зніме нова виборча система* («Експрес», 27.09.2007); *Такої паніки (як за напругою, так і за тривалістю)... не спостерігалося...* («Дзеркало тижня», 26.01.2008); *Стрічка за ступенем напруги претендує на трилер...* («Дзеркало тижня», 24.01.2009); *...зменшивши напругу на внутрішньому ринку; ...перехідний період... завжди пов'язаний зі зростанням соціальної напруги...* («Дзеркало тижня», 07.03.2009); *...постійна нервово-емоційна напруга...* («Експрес», 06.05.2010); *...внесли зайву напругу в роботу... галузі* («Дзеркало тижня», 07.06.2008); *...в центрі Києва – святкова напруга* («День», 17.06.2010); *У Донецьку напруга не спадає; ...чекання санкцій завдало Москві серйозної напруги* («День», 04.09.2014); *...може виникнути соціальна напруга* («День», 10.06.2016); *...змальовує пікові ситуації напруги, де матадор зливається з биком...* («День», 21.02.2020); *...можуть викликати соціальну напругу...* («День», 22.03.2020); *...посилення напруги між Сирією та Туреччиною* («День», 13.02.2020); *...викликало сильну соціальну напругу у ветеранському середовищі* («День», 03.12.2020); *...тримаючи в безперервній напрузі через постійні обстріли...* («День», 27.04.2021); *Завданням... є створити напругу, в ідеалі – зірвати... переговори...* («День», 28.08.2021).

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Бусел) нечітко розмежовано значення слів *напруга* і *напруження*. *Напругу* по-

³ Супрун, Л. (2008), Нормативність мовлення як складник мовної комунікації журналіста, *Наукові записки Інституту журналістики*, Київ, т. 33, с. 47.

⁴ Бирик, С. (2013), Колоквіалізація мови преси: нова норми чи саботаж культури спілкування? *Культура слова*, Київ, № 79, с. 135.

яснено як те саме, що *напруження*. Зокрема, зазначено, що *напруга* – це «1. Дія і стан за знач. напружувати, напружити і напружуватися, напружитися. 2. Те саме, що напруження 2. 3. спец. Те саме, що напруження 4. 4. спец. Фізичний стан електрики...»⁵. А *напруження* – «1. Дія за знач. напружити і напружитися. 2. Стан піднесення, збудження, зосередження сил під час здійснення чого-небудь... 3. перен. Скрутне, тяжке становище де-небудь, із чим-небудь. 4. спец. Величина тиску або розтягання...»⁶. Таке ж тлумачення подано в 11-томному словнику⁷ і у 20-томному⁸.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Бусел) також читаємо «“повторне переживання”... досвіду, який спричинив *напругу*»⁹; «перебуває під високою *напругою* (механічною, електричною, психічною тощо)»¹⁰; «відчуття *напруги*... в зв'язку зі своєю статтю»¹¹; «зменшена *напруга* чи тонус м'яза чи органа»¹²; «міжнародна *напруга*»¹³; «фантазії... спричиняють значну *напругу* та тривогу»¹⁴; «випуск... енергії, що допомагає зняти *напругу*»¹⁵; «м'язова *напруга*»¹⁶. Також «фізичне та розумове *напруження*»¹⁷; «фізичне або моральне *напруження*»¹⁸; «нервове *напруження*»¹⁹; «*напруження* організму»²⁰; «внутрішнє *напруження*; стримуваний протест»²¹; «психоемоційне *напруження*»²²; «перебуває в стані крайнього *напруження*»²³; «*напруження* судинних стінок»²⁴. А у тлумаченні «кульмінації» використано і *напругу*, і *напруження*: «найвище *напруження*, піднесення у розвитку чого-небудь. // Момент найбільшої емоційної *напруги* в музичному творі або його частині»²⁵. Отже, відповідно до цього словника «психічна *напруга*», але «психоемоційне *напруження*»; «м'язова *напруга*», але «*напруження* судинних стінок».

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» (кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак) як приклад подає «*Жити у постійній*

⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, с. 731.

⁶ Там само.

⁷ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 5, с. 162–163.

⁸ Словник української мови ONLINE. URL: <https://services.ulif.org.ua>.

⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, с. 2.

¹⁰ Там само, с. 153.

¹¹ Там само, с. 230.

¹² Там само, с. 242.

¹³ Там само, с. 289.

¹⁴ Там само, с. 297.

¹⁵ Там само, с. 529.

¹⁶ Там само, с. 1362.

¹⁷ Там само, с. 43.

¹⁸ Там само, с. 132.

¹⁹ Там само, с. 168.

²⁰ Там само, с. 240.

²¹ Там само, с. 1045.

²² Там само, с. 1185.

²³ Там само, с. 1393.

²⁴ Там само, с. 1461.

²⁵ Там само, с. 596.

напрузі»²⁶. А в довіднику з українського слововживання читаємо, що правильно «нервова *напруга*»²⁷.

У тритомному російсько-українському словнику до російського «напряжение» наведено: «состояние – напруження, напруга, натягнення; сосредоточение сил, внимания и т. п. – напруження, напруга; натянутость – напруження; физ, техн. – напруга»²⁸. «Словник синонімів української мови» *напруження* і *напругу* подає як синоніми²⁹.

Труднощі із вживанням цього слова пов'язані з перекладом із російської мови. Лексему *напруга* варто вживати як технічний, фізичний термін. Зокрема, «амплітудна *напруга*», «анодна *напруга*», «фазна *напруга*» та ін.³⁰. Наприклад: *Усю гору перетинають ажурні металеві опори, по яких біжать проводи високої напруги; У виселок нещодавно провели електрику, але напруга була дуже слабка*³¹. А в інших випадках писати *напруження*. Зокрема, «*напруження* у вимові», «політичне *напруження*», «соціальне *напруження*»³². Наприклад: *Від напруження у Тамари зашуміло в голові...; Вона жила у вічному напруженні, її рухи зробились... нервовими...; Втомлена від... душевного напруження...; Всі слухачі перебувають у дуже нервовому напруженні...; В момент крайнього напруження боротьби...; ...пережити смертельне напруження бою; Науковці прагнуть вивести нові культури... щоб полегшити у жнива напруження робіт; ... коли буває великий урожай, створюється... напруження з робочою силою і транспортом*³³.

У наведених вище реченнях із газет, на нашу думку, замість лексеми *напруга* правильно писати *напруження*. Зокрема, *напруження* у суспільстві, стан надзвичайного *напруження*, політичне *напруження*, *напруження* на ринку, нервово-емоційне *напруження*, святкове *напруження*, соціальне *напруження*.

Є труднощі із вживанням лексем *різниця* і *відмінність*. Зокрема, в газетних публікаціях читаємо: *різниця* лише в тому, що помаранчеві реалізували свої наміри лише частково; *Яка... різниця* між моновиставою та повномасштабною театральною постановкою?; ...обговорили *різницю* між образом російського та західного вченого. На думку більшості, така *різниця* є; *Історики знаходять у їхніх лавах і безстрашних народних месників, і віроломних бандитів та терористів... Але чи справді різниця* між ними настільки велика?; *Велика різниця* в тому, як люди в різних країнах залагоджують провину; ...*різниця* між консерваторами і лібералами...; ...чи є

²⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2009), кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак, Вид-во «Дніпро», Київ, с. 605.

²⁷ Волощак, М. (2003), *Неправильно–правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації*, Просвіта, Київ, с. 26.

²⁸ Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ, т. 2, с. 67.

²⁹ Словник синонімів української мови (1999–2000): у 2 т., уклад.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін., Наук. думка, Київ, т. 1, с. 920–921.

³⁰ Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос (1998), уклад.: В. В. Гейченко, В. М. Завірюхіна, О. О. Зеленюк та ін., Наук. думка, Київ, с. 366.

³¹ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 5, с. 162.

³² Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки (1994), уклад.: Й. Д. Андерш, С. В. Воробйова, М. В. Кравченко та ін., Наук. думка, Київ, с. 262.

³³ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 5, с. 163.

різниця у впливі на організм... очищених-переочищених вод і природних... («Дзеркало тижня», 16.06.2007); *Тим більше що статті... за очевидної різниці в підходах... видалися нам однаково цікавими* («Дзеркало тижня», 30.06.2007); *...різниці між тими, хто антибіотики вживав і не вживав їх, практично немає...* («Дзеркало тижня», 07.07.2007); *Між Гітлером і Сталіним єдина різниця...* («Експрес», 06.05.2010); *...різниця між «патріархальною» та «ліберальною» моральними системами...; Якщо проїдете зі сходу на захід України – відчуєте різницю* («Дзеркало тижня», 15.10.2011); *...стерти кордони між здоровими людьми та людьми з вадами зору, адже немає різниці в їхніх можливостях...* («День», 04.12.2012); *...в чому принципова різниця між... власовцями й бандерівським рухом?* («День», 11.04.2014); *...якщо порівняти, у що вдягають своїх героїв автори утопій і антиутопій, різниця буде незначною* («День», 10.08.2016); *...велика різниця з діями Манафорта... в тому, що...* («День», 22.08.2016); *...колосальна різниця між британським і українським парламентами* («День», 13.03.2017); *...різниця між письменником і письменником-педагогом...* («День», 17.12.2020); *...різниця між новим коронавірусом і ВІЛ-інфекцією...* («День», 18.04.2020); *...головна різниця між документами – термін дії сертифікатів* («День», 09.09.2021); *...різницю між уживанням синонімів, як-от ріка й річка* («День», 09.07.2021).

У тритомному російсько-українському словнику «разница» перекладено як «різниця; (отличие) відмінність... (несходство) несхожість...»³⁴. У «Російсько-українському словнику наукової термінології» до російського слова «отличие» подано: «1. (различие) відмінність, -ності; этническое о. этнон. етнічна відмінність; 2. социол. (заслуга) відзнака»³⁵; а до лексеми «разница» наведено «эк. різниця; (отличие) відмінність, -ності; курсовая р. курсова різниця»³⁶.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Бусел) *відмінність* пояснено як «абстр. ім. до відмінний», тобто той, «який чимось відрізняється від когось, чого-небудь»³⁷. А до лексеми *різниця* наведено таке тлумачення: «1. Несхожість, відмінність у чомусь, між ким-, чим-небудь. // Не-відповідність між чим-небудь... 2. Результат арифметичної дії віднімання... Числова відмінність між двома якими-небудь порівнюваними величинами...»³⁸. І в 11-томному словнику подано таке тлумачення³⁹. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Бусел) також читаємо «ганяти – це те саме, що гнати... з тією *різницею*, що означає дію, яка відбувається в різний час»⁴⁰, «*різниця* між рідиною та парою»⁴¹, «на означення *різниці* між явищами, особами,

³⁴ Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ, т. 3, с. 146.

³⁵ Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки (1994), уклад.: Й. Д. Андерш, С. В. Воробйова, М. В. Кравченко та ін., Наук. думка, Київ, 600 с. 314.

³⁶ Там само, с. 409.

³⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, с. 174.

³⁸ Там само, с. 1226.

³⁹ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 8, с. 566.

⁴⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, с. 222.

⁴¹ Там само, с. 588.

предметами...»⁴², «*різниця між ким-небудь у чомусь*»⁴³, «*різниця між ким-небудь у поглядах, у соціальному становищі...*»⁴⁴, «*різниця між предметами дійсності...*»⁴⁵, «*різниця між «старим» і «новим» стилем*»⁴⁶, «має значну *різницю між темними та ясними місцями зображення*»⁴⁷, «зберігати у вимові *різницю між голосними звуками...*»⁴⁸, «протиставлення... мовних одиниць для виявлення *різниці між ними*»⁴⁹, «немає *різниці між його рідинною і газоподібною фазами*»⁵⁰, «*різниця у властивостях деяких хімічних сполук*»⁵¹.

У «Словнику синонімів української мови» *відмінність* пояснено як «риси, що відрізняє певний предмет, явище тощо від іншого»⁵². Лексемі *різниця* трактовано як «відсутність схожості, неоднаковості у чомусь, між кимсь, чимсь». Другим значенням слова *різниця* подано «результат віднімання (мат.)»⁵³.

Можливо, нечітким розмежуванням значень слів *різниця* і *відмінність* у словниках можна пояснити, на нашу думку, ненормативне вживання лексеми *різниця* у наведених реченнях із газетних публікацій. Адже *різниця* – це насамперед «результат арифметичної дії віднімання, числова відмінність між двома якими-небудь порівнюваними величинами»⁵⁴. Наприклад: «...*різниця між співвідношенням національних валют... і офіційними валютними курсами... плюс-мінус 5–10%* («Дзеркало тижня», 02.06.2007); *Різниця в видатках буде невелика, рублів на 10, а се дурниця*»⁵⁵.

А *відмінність* – це «несхожість, відмінність у чомусь, між ким-, чим-небудь; невідповідність між чим-небудь». Наприклад: *Даючи дітям молодшого віку іграшки... ми цим даємо можливість їм сприймати зором окремі форми предметів і відмінності між ними; ...керується... політикою мирного співіснування держав, незалежно від відмінностей в їх суспільному і державному ладі*⁵⁶. Не «у *різниці принципів є проблеми*», а «у *відмінності принципів полягає проблема*»⁵⁷.

У наведених вище реченнях із газетних публікацій, на нашу думку, замість лексеми *різниця* варто писати *відмінність*. Зокрема, *відмінність між моновиставою та повномасштабною театральною постановкою*, *відмінність між образом російського та західного вченого*, *відмінність між консерваторами і лібералами*, *відмінність у впливі на організм*, *відмінність у підходах*, *відмінність між тими, хто*

⁴² Там само, с. 164.

⁴³ Там само, с. 168.

⁴⁴ Там само, с. 181.

⁴⁵ Там само, с. 300.

⁴⁶ Там само, с. 515.

⁴⁷ Там само, с. 568.

⁴⁸ Там само, с. 835.

⁴⁹ Там само, с. 848.

⁵⁰ Там само, с. 1383.

⁵¹ Там само, с. 1390.

⁵² Словник синонімів української мови: у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наук. думка, 1999–2000, т. 1, с. 256.

⁵³ Там само, т. 2, с. 528.

⁵⁴ Ріпей, М. (2008), Ненормативне вживання лексем «число» та «різниця» в газетних матеріалах, Збірник праць Науково-дослідного центру періодики, Львів, вип. 1(16), с. 266–273.

⁵⁵ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 8, с. 566.

⁵⁶ Там само, т. 1, с. 606.

⁵⁷ Волощак, М. (2003), Неправильно–правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації, Просвіта, Київ, с. 78.

антибіотики вживав і не вживав, **відмінність** між новим коронавірусом і ВІЛ-інфекцією.

З огляду на те, що точність інформації та її сприйняття значною мірою залежать від правильного слововживання⁵⁸, важливо проаналізувати правильність подання у газетних текстах лексеми *число*. Зокрема, в одному з номерів газети «Експрес» (20.11.2007) читаємо: збільшення **кількості** справ, **число** вбивств, грабежів, **число** жертв стихійного лиха і **кількість** жертв, **число** учнів, **число** першокласників і **кількість** школярів. В одній публікації «Дня» (27.08.2021) у заголовку подано **Число** постраждалих від теракту в Кабулі зросло до 200, а нижче наведено **Кількість** жертв учораїнього теракту біля кабульського аеропорту досягла вже щонайменше 200 осіб.

Однак чи можна вживати слова *число* і *кількість* як синоніми? Зазначимо, що у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (уклад. і голов. ред. В. Бусел) чітко не розмежовано значення слів *кількість* і *число*. Зокрема, *число* пояснено як «1. Поняття, за допомогою якого передається кількість і провадиться лічба. Дробове число... Номер газети, журналу, альманаху... Дійсне число... Просте число... 2. День місяця в порядку ряду інших днів... 3. тільки одн., розм. Кількість кого-, чого-небудь. 4. тільки одн., у сполуч. з прикм. в, до, з. Сукупність, група яких-небудь осіб, предметів...»⁵⁹. До лексеми *кількість* наведено таке тлумачення: «1. Число, величина, об'єм, маса. 2. Філософська категорія...»⁶⁰. У цьому словнику зазначено «відношення числа померлих хворих після операції до числа прооперованих хворих»⁶¹, «зменшення числа фаланг на пальцях кистей»⁶², «...намагаються меншим числом ударів вибити... всі наявні фігури»⁶³, «число рядків у друкарській полосі...»⁶⁴, «...зменшення числа борозен»⁶⁵, «збільшення або зменшення... зображення... у певне число разів»⁶⁶, «...збільшення числа звивин»⁶⁷, «число пасажирів»⁶⁸, «число потенційних споживачів»⁶⁹, «встановлено число осіб, які допущені куди-небудь або повинні бути десь за штатом»⁷⁰.

У російсько-українському словнику «число» перекладено як «1. число» і «2. (количество) кількість; большое число присутствующих велика кількість присутніх; в большом числе у великій кількості»⁷¹. У «Російсько-українському словнику наукової

⁵⁸ Мацько, Л., Кравець, Л. (2007), *Культура української фахової мови*: навч. посіб., ВЦ «Академія», Київ, с. 124.

⁵⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, с. 1602.

⁶⁰ Там само, с. 540.

⁶¹ Там само, с. 613.

⁶² Там само, с. 242.

⁶³ Там само, с. 255.

⁶⁴ Там само, с. 621.

⁶⁵ Там само, с. 638.

⁶⁶ Там само, с. 651.

⁶⁷ Там само, с. 672.

⁶⁸ Там само, с. 891.

⁶⁹ Там само, с. 1056.

⁷⁰ Там само, с. 561.

⁷¹ Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ, т. 3, с. 808.

термінології» наведено «*кількість* інформації», «*кількість* обертів», «*кількість* засобів виробництва», «*кількість* суджень»⁷².

Помилковим вважаємо вживання лексеми *число* у таких реченнях: *...число пенсіонерів... ;...число... алкоголіків; ...подвоєння числа жертв...* («Експрес», 12.07.2007); *...число міністерств...* («Дзеркало тижня», 02.06.2007); *...число бойовиків...; ...величезного числа так званих наставників; ...уже через 5–10 років число... свердловин зменшиться...* («Дзеркало тижня», 16.06.2007); *...скорочення... числа депутатів...* («Дзеркало тижня», 07.07.2007); *Число... пам'яток...* («День», 15.06.2016); *...обіцяли збільшити число спостерігачів...* («День», 17.03.2017); *Число загиблих...* («День», 23.03.2017); *...велике число поліцейських...* («День», 05.12.2017); *...дозволено діяльність продуктових магазинів, супермаркетів... з обмеженим числом покуців...* («День», 18.03.2020); *...число офіційно зареєстрованих жертв коронавірусу...* («День», 25.02.2021). Бо для позначення кількості кого-небудь чи чого-небудь варто вживати лексему *кількість*, а не *число*⁷³. Наприклад: «*кількість* населення Землі»⁷⁴, «*збільшення кількості* пожеж»⁷⁵, «не *число* фермерів, а *кількість*»⁷⁶; *...доповів командиріві... про... кількість мін*⁷⁷.

На нашу думку, лексему *число* варто вживати у таких значеннях: «поняття, за допомогою якого передається кількість і провадиться лічба»; «номер газети, журналу, альманаху»; «комбінація цифр у системах числення, яку використовують для подання даних»; «день місяця в порядку ряду інших днів». А також як лінгвістичний, математичний, фізичний, астрономічний термін⁷⁸.

У наведених реченнях із газетних публікацій правильними будуть такі відповідники: *кількість пенсіонерів, кількість алкоголіків, кількість жертв, кількість міністерств, кількість бойовиків, кількість наставників, кількість свердловин, кількість депутатів, кількість пам'яток; кількість спостерігачів; кількість загиблих, кількість поліцейських, кількість покуців*.

Зосередимо увагу на вживанні лексеми *число* у сполученні з прийменниками *з, в*. Наприклад, у реченнях *З числа тих, хто має право оскаржити закупівлі, вивели «дядька Василя з вулиці»* («Дзеркало тижня», 07.07.2007); *Позитивним він назвав створення... групи з пошуку виходу із... кризи з числа представників усіх політичних сил* («Дзеркало тижня», 28.04.2007); *...виконавців із числа співробітників МОП «Беркут»* («День», 24.09.2021) слово *число* вважаємо зайвим. Адже ту ж думку передають речення без лексеми *число*: *З тих, хто має право оскаржити закупівлі, вивели «дядька Василя з вулиці; Позитивним він назвав створення... групи з пошуку виходу із... кризи з представників усіх політичних сил; ...виконавців зі співробітників МОП*

⁷² Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки (1994), уклад.: Й. Д. Андерш, С. В. Воробйова, М. В. Кравченко та ін., Наук. думка, Київ, с. 192.

⁷³ Ріпей, М. (2008), Ненормативне вживання лексем «число» та «різниця» в газетних матеріалах, *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, Львів, вип. 1(16), с. 266–273.

⁷⁴ Волощак, М. (2003), Неправильно–правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації, Просвіта, Київ, с. 26.

⁷⁵ Там само, с. 37.

⁷⁶ Там само, с. 47.

⁷⁷ Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ, т. 4, с. 161.

⁷⁸ Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос (1998), уклад.: В. В. Гейченко, В. М. Завірюхіна, О. О. Зеленюк та ін., Наук. думка, Київ, с. 844.

«Беркут». Як наведено у словниках, російською мовою «из числа военных» – українською «з військовиків»⁷⁹, російською «один из их числа» – українською «один з-поміж (з) них», російською «для этого нужны подлинные знатоки, – он не из их числа» – українською «для цього потрібні справжні знавці, – він не належить до них»⁸⁰.

А у реченнях *У числі призерів... румунка Аліна...* («День», 01.08.2007); *...батько був у числі перших студентів... Ужгородського держуніверситету* («День», 28.08.2020); *А 1990 року був у числі перших, хто прийшов на допомогу...* («День», 22.09.2021); *...були в числі кращих... регіонів...* («День», 27.08.2020) замість у числі правильно вживати *серед: Серед призерів... румунка Аліна...; ...батько був серед перших студентів... Ужгородського держуніверситету; А 1990 року був серед перших, хто прийшов на допомогу...; ...були серед кращих... регіонів*. Бо російською мовою «быть в числе кого» – українською «бути серед кого»⁸¹, російською «в числе присутствующих» – українською «серед присутніх»⁸².

5. Результати і перспективи подальших досліджень.

На підставі аналізу словникових статей тлумачних, перекладних словників, словника синонімів, а також довідника зі слововживання, опираючись на редакторському досвіді, розглянули нормативність функціонування у публікаціях газет «День», «Дзеркало тижня», «Експрес» іменників *напруга, різниця, число*; запропонували рекомендації щодо правильного їх уживання; до підібраних прикладів (понад 70 реченнєвих конструкцій) подали правильні відповідники.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розширенні джерельної бази із залученням інших частин мови (прикметників, числівників, дієслів, сполучників, прийменників тощо).

6. Висновки.

Рекомендації щодо правильного вживання досліджуваних слів:

– лексему *напруга* правильно вживати як технічний, фізичний термін, а в інших випадках писати *напруження (напруження у суспільстві, політичне напруження, напруження на ринку, емоційне напруження, святкове напруження, соціальне напруження)*;

– на позначення несхожості, відмінності у чомусь, між ким-, чим-небудь, невідповідності між чим-небудь варто вживати лексему *відмінність (відмінність між консерваторами і лібералами, відмінність у впливі на організм, відмінність між тими, хто антибіотики вживав і не вживав)*, а лексему *різниця* правильно вживати на позначення результату арифметичної дії віднімання, числової відмінності між величинами;

– коли йдеться про кількість кого-небудь чи чого-небудь, то треба вживати слово *кількість (кількість міністерств, кількість депутатів, кількість пам'яток; кількість покупців)*, а лексему *число* варто використовувати на позначення поняття, за

⁷⁹ Караванський, С. (1998), *Російсько-український словник складної лексики*, ВЦ «Академія», Київ, с. 693.

⁸⁰ Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ, т. 3, с. 808.

⁸¹ Караванський, С. (1998), *Російсько-український словник складної лексики*, ВЦ «Академія», Київ, с. 693.

⁸² Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ, т. 3, с. 808.

допомогою якого передається кількість і провадиться лічба; номери газети, журналу; дня місяця в порядкувому ряді днів тощо. Не варто вживати з числа кого, а подавати з кого (не з числа представників, із числа співробітників, а з представників, зі співробітників). Писати не в числі кого, а серед кого (не у числі призерів, у числі перших, а серед призерів, серед перших).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Биби́к, С. (2013), «Колоквіалізація мови преси: нова норма чи саботаж культури спілкування?», *Культура слова*, Київ, № 79, с. 133–135.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2007), уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, ВТФ «Перун», Київ; Ірпінь, 1735 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2009), кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак, Вид-во «Дніпро», Київ, 1332 с.
4. Волощак, М. (2003), *Неправильно–правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації*, Просвіта, Київ, 160 с.
5. Караванський, С. (1998), *Російсько-український словник складної лексики*, ВЦ «Академія», Київ, 712 с.
6. Мариненко, І. (2017), «Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення», *Мова: класичне-модерне-постмодерне*, Київ, вип. 3, с. 227–235.
7. Мацько, Л., Кравець, Л. (2007), *Культура української фахової мови: навч. посіб.*, ВЦ «Академія», Київ, 360 с.
8. Пономарів, О. (2017), «Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телебаченні», *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace-/article/125677/2017-05-10>
9. Ріпей, М. (2008), «Ненормативне вживання лексем «число» та «різниця» в газетних матеріалах», *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, Львів, вип. 1(16), с. 266–273.
10. Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос (1998), уклад.: В. В. Гейченко, В. М. Завірюхіна, О. О. Зеленюк та ін., Наук. думка, Київ, 892 с.
11. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки (1994), уклад.: Й. Д. Андерш, С. В. Воробйова, М. В. Кравченко та ін., Наук. думка, Київ, 600 с.
12. Російсько-український словник (1980–1981): в 3 т., Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, Київ.
13. Словник синонімів української мови (1999–2000): у 2 т., уклад.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін., Наук. думка, Київ.
14. Словник української мови (1970–1980): в 11 т., Наук. думка, Київ.
15. Словник української мови ONLINE. URL: <https://services.ulif.org.ua>
16. Супрун, Л. (2008), «Нормативність мовлення як складник мовної комунікації журналіста», *Наукові записки Інституту журналістики*, Київ, т. 33, с. 44–48.

REFERENCES

1. Bybyk, S. (2013), «Colloquialization of the language of the press: new norm or sabotage of the culture of communication?», *Culture of speech*, Kyiv, N 79, p. 133–135.
2. Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian language (2007), ed. V. T. Busel, VTF «Perun», Kyiv; Irpin, 1735 p.
3. Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian language (2009), eds. P. M. Movchan, V. V. Nimchuk, V. Y. Klichak, Vyd-vo «Dnipro», Kyiv, 1332 p.
4. Voloshchak, M. (2003), Wrong-correct. Handbook of Ukrainian word usage: based on media materials, Prosvita, Kyiv, 160 p.
5. Karavanskyi, S. (1998), Russian-Ukrainian Dictionary of Complex Vocabulary, VT «Akademiia», Kyiv, 712 p.
6. Marynenko, I. (2017), «Spelling and lexical errors in cross-media: typology, causes», *Language: classical-modern-postmodern*, Kyiv, issue 3, p. 227–235.
7. Matsko, L., Kravets, L. (2007), *Culture of the Ukrainian professional language*, VT «Akademiia», Kyiv, 360 p.
8. Ponomariv, O. (2017), «On the most common language errors in radio and television», *Media Detector*. URL: <https://detector.media/infospace-/article/125677/2017-05-10>
9. Ripei, M. (2008), «Non-normative use of tokens «number» and «difference» in newspaper materials», *Collection of works of the Research Center of Periodicals*, Lviv, issue. 1(16), p. 266–273.
10. Russian-Ukrainian Dictionary of Scientific Terminology: Mathematics. Physics. Machinery. Earth and Space Sciences (1998), eds. V. V. Heichenko, V. M. Zaviriukhina, O. O. Zeleniuk ta in., Nauk. dumka, Kyiv, 892 p.
11. Russian-Ukrainian Dictionary of Scientific Terminology: Social Sciences (1994), eds. Y. D. Andersh, S. V. Vorobiova, M. V. Kravchenko ta in., Nauk. dumka, Kyiv, 600 p.
12. Russian-Ukrainian Dictionary (1980–1981): 3 vols, Holov. red. Ukr. Rad. Entsyklopedii, Kyiv.
13. Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language (1999–2000): 2 vols, eds. A. A. Buriachok, H. M. Hnatiuk, S. I. Holovashchuk ta in., Nauk. dumka, Kyiv.
14. Dictionary of the Ukrainian Language (1970–1980) 11 vols, Nauk. dumka, Kyiv.
15. Dictionary of the Ukrainian Language ONLINE. URL: <https://services.ulif.org.ua>
16. Suprun, L. (2008), «Normativity of speech as a component of a journalist's language communication», *Scientific notes of the Institute of Journalism*, Kyiv, t. 33, p. 44–48.

NORMATIVE ASPECT OF USE OF NOUNS IN NEWSPAPER PUBLICATIONS

Mariia Ripei

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: maria-kr@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6040-3539>

The article provides a study of the standard aspect of vocabulary usage in Ukrainian newspaper publications. The language quality in newspaper publications is an important and topical problem. The paper puts special emphasis on the language of the media which needs to be normative. The research is predetermined by the need to establish word meanings (based on the editorial practice), which is not specifically delineated in the reference literature, and to give variants of their proper usage. It is emphasized that the accuracy of word usage depends on the availability, aesthetic impact and effectiveness of newspaper publications.

The research analyses proper usage of linguistic expressions in different publications of «DEN'», «DZERKALO TYZHNYA», «EXPRESS» newspapers, particularly the usage of nouns *TENSION* (*napruha*), *DIFFERENCE* (*riznytsia*), *NUMBER* (*chyslo*). Meanings of all these words are not explicitly delineated in the reference literature. There are a lot of doubts about the proper usage of these linguistic expressions in the editorial work. Certain Recommendations regarding the correct usage of researchable forms have been suggested.

The analysis of defining dictionaries, translation dictionaries, thesaurus as well as other reference books, is based on the acquired editorial experience, that enables to define the meaning of the lexems *TENSION* (*napruha*), *DIFFERENCE* (*riznytsia*), *NUMBER* (*chyslo*) under the study and to suggest correct compliant forms to the selected examples of their usage in the publications of «DEN'», «DZERKALO TYZHNYA», «EXPRESS» newspapers (over 70 sentence constructions).

Keywords: correct/incorrect usage, lexeme, word meaning, dictionaries, newspaper publications.